

**Centar za liberterske studije
Elektronska biblioteka**

autor: Eriko Malatesta

naslov: Od kolektivismu prema komunizmu

prevod: Oliver Kurtović

Copyright 2007 Centar za liberterske studije, Beograd

Umnožavanje, distribucija i/ili modifikacija ovog dokumenta je dozvoljena pod uslovima GNU Free Documentation License, verzija 1.2 ili nekom novijom verzijom objavljenom od strane *Fondacije za slobodni softver (Free Software Foundation)*.

Kopija licence se može naći na <http://inicijativa.org/copyleft> ili na <http://www.gnu.org/licenses/fdl.html>

Od kolektivizma prema komunizmu¹

Eriko Malatesta

Slažem se . . . da je štetno za propagiranje i početno, nužno postepeno, ostvarivanje anarhističkih ideja, predstavljanje komunizma kao jedinog mogućeg i prihvatljivog načina života u uvjetima bez vlasti i vjerujem da se jedno jedino rješenje ekonomskih problema, primjenjivo na sve ambijente, ne slaže sa liberterskim principom koji se nalazi u osnovama anarhizma.

Možda je istina da se određena suženost ideja, određeni dogmatizam mogu ubrojiti među razloge — po mom mišljenju ne najvažnije — koji su spriječili veći i brži razvoj našeg pokreta.

Ipak sa historijskog gledišta, siguran sam, vidjet će se sa zadovoljstvom, da sam se sjećao određenih stvari koje mogu služiti pravilnijoj raspodjeli odgovornosti, a leže na najstarijim propagatorima anarhizma.

Internacionala se nakon Kongresa u Bazelu 1869. pojavljuje kao kolektivistička, ali bijaše — čak i u najrazvijenijim sekcijama — oskudno anarhistička. Bila je **kolektivistička** u smislu koji se davao toj riječi, to znači da su zemlja, oruđa za rad, ukratko sva sredstva za proizvodnju, trebalo da budu kolektivno vlasništvo i da bi svaki radnik sam ili udružen trebao imati pravo na cjelokupan proizvod svoga rada. Međutim, nije bilo jasnih i određenih ideja o načinu dodjeljivanja svakoj individui ili svakom udruženju djela zemljišta, sirovina i oruđa kao i oruđa koja im pripadaju u dužnost, o tome kako mjeriti rad svakoga i kako uspostaviti kriterije razmjenske vrijednosti. Sve ovo trebao je napraviti „kolektivizam” i nije se previše brinulo za opasnost da taj „kolektivizam” u stvarnosti ne može biti ništa drugo nego „vlada” tj. neki pojedinci koji bi se dočepali vlasti i ostalima nametnuli svoju volju.

Mi se ovdje u Italiji mnogo bavimo tim pitanjima. Slažemo se sa članovima Internacionale iz svih zemalja o načelu da svi treba da budu radnici, da nitko ne bi trebao živjeti potlačujući i izrabljujući druge i da bratstvo i solidarnost među svim ljudskim bićima treba zamjeniti borbu i konkurenciju u postizanju blagostanja na račun drugih. Mi mislimo kako u kolektivizmu ostaje razlog za borbu: dodjela najkorisnijih sredstava za proizvodnju i za vrijednost koju bi svatko želio dati svojim proizvodima u odnosu na proizvode drugih. Poslije dugih diskusija i polemika došli smo do zaključka da je jedino rješenje, koje može ostvariti ideal ljudskog bratstva i eliminirati sve nerješive teškoće i vrijednosti dobivenih proizvoda, komunistička organizacija u kojoj bi svatko davao dobrovoljno svoje učešće u proizvodnji i trošio slobodno prema svojim potrebama — misleći da bi iz društvenog života ovakvim isključenjem nestalo svakog razloga za borbu između čovjeka i čovjeka, čak i razloga za vlast kao i svake želje za dominacijom.

Zbog tih su razloga delegati talijanskih sekcija u Internacionali okupljeni na Kongresu u Firenci 1876 jednoglasno, osim jednog, mislim Podali (Poggiali)

¹Originalni naslov: „Kolektivistička internacionala i anarho-komunizam” u *Pensiero e Volonta*, od 25. avgusta 1926. Članak je napisan kao odgovor na primjedbe potaknute od M. Netlaua o iluzijama i šteti koje je među anarhistima izazvalo napuštanje kolektivističkog obrasca u korist komunističkog, doprinoseći njihovom „apstrahizmu” a time i postepenom „izoliranju”.

Prevedeno iz: Errico Malatesta, *Scritti scelti*, Edizioni Savelli, Rim 1973.

iz Firence, izglasali rezoluciju kojom se zamjenjuje komunističkim programom dosada javno priznavan, dosadašnji, kolektivistički program. Talijanska rezolucija je bila brzo prihvaćena sa entuzijazmom, najprije u Švicarskoj gdje su u to doba boravili Kropotkin i Reclus a poslije od skoro svih anarhista iz svih krajeva, osim iz Španjolske gdje su u velikoj većini, dugo godina ostali vjerni kolektivističkom programu.

Bili smo, dakle, kao i dosada anarhisti komunisti što ne znači da od komunizma pravimo dogmu i lijek za sve i da ne vidimo da za ostvarenje komunizma trebaju određeni moralni i materijalni uvjeti koje treba stvoriti.

Za potvrdu našeg stajališta može poslužiti brošura „**Program i organizacija Međunarodnog radničkog udruženja**” štampana u Firenci juna 1884. u redakciji časopisa „La Question sociale”. Evo poglavlja iz te brošure u kojem se govori o pitanju kojim se sada bavimo:

Vlasništvo — Već smo rekli da se individualno vlasništvo ukida, čak da je njegovo ukidanje kao i ukidanje direktnih zahtjeva koji iz njega proizlaze (nasljedstvo itd.), nužan uvjet za uspjeh organizacije koji treba zamijeniti privatno vlasništvo.

Internacionala je dugo vremena bila **kolektivistička**; ona je željela da zemlja, sirovine, oruđa za rad, najzad sve ono što čovjeku služi da obavi svoju aktivnost i proizvodnju, budu kolektivno vlasništvo kojim će se svi imati pravo služiti da bi radili i da dakle cjelokupan proizvod rada pripadno radniku, samom ili udruženom, osim proporcionalnog dijela za opće troškove.

Iz čega proizlaze pravila: **svakome prema radu**, ili što je isto, **radniku cjelokupan proizvod njegov rada** — tko radi jede, a tko ne radi ne jede, sa iznimkom da se ne radi o nesposobnima, u kom slučaju bi takvi imali pravo da od društva dobiju sredstva za zadovoljenje svih svojih potreba.

Ali kolektivizmu se može uputiti mnoštvo ozbiljnih prigovora On je, ekonomski, baziran na principu vrijednosti proizvoda, određen količinom rada koju ovi zahtijevaju. Ovako definiranu vrijednost je nemoguće odrediti kad se želi uzeti u obzir, ne samo duljina ili neki drugi vanjski element rada, nego sveukupan napor, mehanički i intelektualni koji on zahtijeva. Što više, kako su različiti djelovi zemljišta više ili manje plodni, a oruđa za rad nisu jednake kvalitete, svatko bi tražio bolje zemljište ili oruđe za rad, kao što bi pokušao pridati veću vrijednost svojim proizvodima, a najmanju moguću, proizvodima drugih. Tako bi raspodjela oruđa i razmjena proizvoda završili ravnajući se prema zakonima ponude i potražnje, što bi bio pad u potpunu konkurenciju i buržujski svijet.

Ali iznad svega kolektivizam griješi u svojoj moralnoj bazi. On je, kao i sve buržoasko, baziran na principu borbe i samo smjera među borbicima uspostaviti jednakost u polaznoj točki. Pretpostavljena je borba, neizbježni su poraženi i pobjednici, a tko prvi ostvari dobitke, dobiva prednosti koje mu skoro uvijek osiguravaju velike pobjede. Kolektivizam je nesposoban da napravi onu revoluciju, onu duboku moralnu preobrazbu čovjeka, kojom nitko neće, niti će željeti, učiniti neku stvar koja bi mogla štetiti drugima i zbog toga ga se ne

treba pridržavati. On je inkompatibilan sa **anarhijom**, potrebuje regulativnu i upravljačku silu koja bi povratno postala ugnjetavačka i izrabljivačka te, dakle, pretpostavila individualno vlasništvo korporativnom.

Zbog tih razloga delegati Internacionale prihvatili su skoro jedno-glasno najšire i najdosljednije rješenje koje je jedini odgovor za potpun razvoj principa solidarnosti: KOMUNIZAM. **Sve je od svih, sve se koristi za probitak svih; svatko treba za društvo učiniti sve što mu njegove snage dozvoljavaju i ima pravo od društva zahtijevati zadovoljenje svih svojih potreba u obimu koji dopušta stanje proizvodnje i društvenih snaga.**

Ali da bi komunizam bio ostvariv potreban je ogroman moralni razvoj članova društva, visok i dubok osjećaj solidarnosti koje revolucionarni polet možda ne može proizvesti, kao i to da ne manjkaju osnovni materijalni uvjeti za jednostavniji razvoj, odnosno takvo obilje proizvodnje gdje će svatko moći potpuno zadovoljiti svoje potrebe da ne naškodi drugima, te takva organizacija rada da ovaj ne bude patnički.

Ove suprotnosti se mogu popraviti ako bi se komunizam ostvario odmah u onim krajevima i u onim okvirima koje okolnosti dozvoljavaju, a drugdje prihvaćajući, ali privremeno, kolektivizam. U prvo vrijeme poduprt entuzijazmom naroda probuđenog za novi život, gonjen moćnim revolucionarnim impulsom, kolektivizam neće imati vremena proizvesti svoje loše posljedice. Trebat će, dakle, kako ne bi kasnije pao u buržujstvo, da se ubrzano razvije prema komunizmu. I u tome će biti životna važnost akcije partije, svjesno komunističke — akcije Internacionale.

Internacionala će se morati svugdje boriti za komunizam, isticati prednosti stečene na mjestima gdje će se ovaj ostvariti, združili što je moguće više stvari, a nadasve zahtijevati neposredno i kompletno primjenjivanje komunizma (pored stvari gdje postoji i do sada, kao u slučaju vode, prometnica, osvjetljenja, gradske čistoće itd.) u stanovanju, školstvu, njezi bolesnika, predškolskim ustanovama, najpotrebnijim namirnicama da bi se poslije malo po malo proširio na sve ogranke proizvodnje.

Stvarno, ne uobražavam da je u ovom odlomku izneseno sve što sa danas može reći o ovom predmetu. Fali vam širi uvid u složenost društvenog života, ne računajući dovoljnu čvrstoću običaja, predrasuda, pučkih strahova zbog čega nema odgovarajućeg osjećaja za praktične teškoće koje se suprotstavljaju brzom i općem ostvarenju komunizma. Naročito nema svijesti o opasnosti da posebna briga o jednakosti šteti mišljenju i praksi slobode i proizvodi novu i pohlepniju samovolju koja, naravno, odmah završava negacijom slobode i jednakosti. Ali o tome smo raspravljali i raspravljat ćemo drugom prilikom.

Sada želim utvrditi kako mi koji uvodimo komunizam u programe anarhista i Internacionale ne griješimo u isključivosti i netrpeljivosti što nam se izgleda želi pripisati. Uostalom dovoljno je provjeriti kako smo uvijek potvrđujući i propagirajući naš komunistički ideal, obično preferirali, u našim publikacijama i organizacijama, uzimanje općeg imena: socijalisti anarhisti, upravo stoga da ne

bismo isključili druge škole anarhizma. Kad god nas je autoritarno i parlamentarno izrođenje demokratskih socijalista navodilo da je razumno ili pogrešno da zanemarimo ili napustimo pridjev socijalisti, mi smo se tada nazivali najobičnije anarhisti, nastojeći na tome da se ne može biti anarhist ako se ne želi ekonomski poredak koji bi svim sredstvima garantirano nezavisan život, odnosno istinsku slobodu.

Rekoh, dakle pretpostavljajući da, u našem entuzijazmu inicijatora, uzimajući u obzir da se najjednostavnije i najkompliciranije stvari nalaze u stvarnosti, ne propuštamo razumjeti i istaknuti, da je potreban uvijet komunizma obilje, koje se ne može proizvesti u kapitalizmu. Polazeći odakle mi polazimo jednostavno došlo bi se do ostvarenja praktičnog programa koji bi nam omogućio puno efikasniji utjecaj na historijske događaje nego što smo imali do sada.

Samo što bi takav čin, koji strancima može izgledati površan ili bez važnosti, mogao izazvati nesretan utjecaj na razvoj anarhističkog pokreta, prekidaajući ili skoro zabranjujući naporno proučavanje problema koje bi trebali riješiti. Tako nešto se dogodilo objavljivanjem u Francuskoj, dva članka kojih ne znam autore: *Agrarni proizvodi* i *Industrijski proizvodi*, tim se člancima statistikom zastupa (Što se sve statistikom ne može potvrditi kad se želi zastupati neka predrasuda!?) stanovište da obrađena zemlja danas daje više nego što je potrebno jer svi žive u obilju, a toliko ili veće preobilje proizvodi industrija.

Svake godine bi vam, dakle, ostajao veliki višak nepotrošene robe, za koju se previše ne razumije gdje je završavao i zašto bi kapitalisti snosili troškove proizvodnje koju ne mogu prodati. Stvar je bila apsurdna ali primamljiva i ubrzo je bila povjeravana i prihvaćena. Bilo je lako propagirati ljudima: „Vi patite od gladi, nestašice svega, dok su ambari i skladišta prepuni robom koja nikome ne služi; ne treba nego pružiti ruku da ju uzmete!” Među anarhistima je uspjeh tih letaka bio ogroman. I kao što slijedi, netko, pretjerujući pretjerivanja, reče kako ima toliko viškova da se, ne samo, ne treba brinuti o organizaciji proizvodnje za vrijeme revolucije, već i kako se može od postojećih viškova živjeti i nekoliko godina poslije. Koliko su pristali da se govori o organizaciji potrošnje, toliko im je organizacija proizvodnje, kojom smo se mi bavili, bila uzaludna, budući da za sada ima toliko robe da se ne zna što s njom, a na dalje događaje mislili bi potomci.

Mi gledamo kako bi se oduprli tome, ali s malo uspjeha. Literarni talent i visoki prestiž Kropotkina učinili su da se prihvati najnesretnija formula „preobilja”, jamačno vrlo nezgrapna Kropotkinova misao, koja je najviše interpretirana bez dvoumljenja da li **gomila** postoji i je li praktički neiscrpna.

Osobno sam, na povratku iz Južne Amerike u prolasku kroz Barcelonu, pišući u „Productoru”, svratio pažnju na apsurdnost vjerovanja u obilje i pokušao pokazati kako štetan produkt kapitalističkog sistema nije toliko stvaranje mnoštva parazita, koliko zaprečavanje mogućeg obilja, zadržavanje proizvodnje na točki gdje prestaje profit kapitaliste.

U tome sam inzistirao svugdje. Govorio sam i Kropotkinu, a on je pogođen točnošću mojih tvrdnji, želio napraviti statističko istraživanje o prehranbenim rezervama Engleske i došao je do zaključka da bi, ako prestane uvoz, za tri mjeseca svi umrli od gladi.

Sada vjerujem da je taj period iluzija konačno prevaziđen. Danas su iskustvo nestašica koje se vraćaju i iskustvo velikog rata uvjerali sve da je, ako je mogućnost proizvodnje modernog svijeta zaista ogromna, stvarna proizvodnja nedovoljna čak i za ovaj nizak nivo imućnosti na koji kapitalizam prisiljava rad-

nike. Danas se svi slažu kako za obilje treba raditi, a naročito, i zbog toga su problemi rada i proizvodnje najvažniji, u pogledu svake transformacije društva.

S druge strane rusko iskustvo je pokazalo, i onima koji vjeruju u autoritarne metode, kako se komunizam ne može raditi na silu i da svaki pokušaj nametanja neizbježno vodi u reakciju.

Sloboda i rad su uvjeti socijalizma (anarhističkog, komunističkog ili druge vrste), kao što su, uostalom, uvjeti svakog ljudskog progressa.

Centar za libeterske studije (CLS)

Centar za libeterske studije je ustanova istraživačko-dokumentacionog karaktera koja se, u duhu libeterskog pokreta i tradicije, bavi istraživanjem socijalnih pokreta i projekata utemeljenih na slobodi, ljudskom dostojanstvu i jednakosti.

Centar se posebno bavi istraživanjem libeterskih pokreta i ideja na području bivše Jugoslavije i susednih zemalja Balkanskog poluostrva. Centar je otvorena zajednica istraživača, pomagača i korisnika, a njegov rad organizuje skupština Centra (čiju jednu trećinu članova, tokom četvorogodišnjeg mandata, čine zainteresovani/e za rad Centra, dok ostatak čine delegati/kinje Sindikalne konfederacije „Anarho-sindikalistička inicijativa”) i programski Saveti (imenovani od strane skupštine Centra sa zadatkom koordiniranja stručnih i administrativnih poslova). Centar se finansira redovnim, godišnjim, donacijama Sindikalne konfederacije „Anarho-sindikalistička inicijativa”, priložima i poklonima svojih prijatelja i prijateljica, kao i prihodima od izdavačke delatnosti.

Centar je laboratorija slobode, razvijanja znanja i kreativnosti, ljudskih potencijala ličnosti i zajednice. Uzajamna saradnja i pomoć, solidarnost, lični primer i odgovornost, tolerancija i dijalog kao put ka istini, vrednostima slobode i razuma, jesu merila ove ljudske i intelektualne zajednice.

Sloboda, istina i čovečnost su pravi zavičaj svake nemirne savesti i pokretači delatnog pojedinca koji želi da menja uslove pod kojima živi i da prihvati odgovornost za te promene. Svaki nacionalni, etnički, ideološki, politički, verski i drugi fanatizam i svi oblici represije i diskriminacije zasnovani na njemu, kao i ostali vidovi autoritarnosti strani su programu Centra. Kritičko traganje za istinom i slobodom u ljudskoj zajednici osnovno je načelo metoda rada Centra.

Sedište Centra je u Beogradu.

Centar saraduje sa svim srodnim istraživačkim ustanovama, udruženjima građana i pokretima.

Rezultate svojih istraživanja Centar objavljuje u povremenim publikacijama i na javnim skupovima. Program rada, na predlog programskih Saveta, utvrđuje skupština Centra.

Izdaje: Centar za libeterske studije, Beograd

Adresa: CLS, Poštanski pregradak 6, 11077 Beograd

Kontakt telefon: 063/837-2458

Email: cls@inicijativa.org

Web: <http://inicijativa.org/cls>

Distribucija: Tel: 063/712-6662, Email: distro@inicijativa.org